

På flykt och försvunnen

Sammanställning av
ÅTGÄRDSFÖRSLAG TILL REGERINGEN
om barn som försvinner i Sverige

Åtgärdsförslag
till regeringen

Länsstyrelserna har tagit fram följande förslag i samråd med nedan myndigheter och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL):

- Barnombudsmannen
- Migrationsverket
- Polismyndigheten
- Skolverket
- Socialstyrelsen
- Statens Institutionsstyrelse

Innehåll

Barnen har ordet!	4	Tema 3: Lagstiftning och handläggningstider	18
Inledning	8	Problembeskrivning	18
Generellt om barn på flykt	8	Åtgärdsförslag	18
Definition	9	Tema 4: Gode män och överförmyndare	20
Fakta om ensamkommande barn som försvinner	9	Problembeskrivning	20
Barnens utsatthet	10	Åtgärdsförslag	21
ÅTGÄRDSFÖRSLAG		Tema 5: Psykisk ohälsa och psykosociala problem	22
TILL REGERINGEN	12	Problembeskrivning	22
Metod och tillvägagångssätt	12	Åtgärdsförslag	23
Tema 1: Statistik och rapportering	15		
Problembeskrivning:	15		
Åtgärdsförslag:	15		
Tema 2: Samverkan och samordning	16		
Problembeskrivning	16		
Åtgärdsförslag	17		

*Alla barn
ska i första hand
bli behandlade som barn
– oavsett asylstatus.*

*Alla barn
har rätt till skydd
av sina rättigheter
enligt Barnkonventionen.*

Barnen har ordet!

”Jag kämpar mycket och väntar. Jag säger till mig själv att det kommer, det kommer. Men det går inte. Jag går inte. Om du har inget du får ingenting. Man blir knas av att vänta. Jag blir knas. Jag pratar från mitt hjärta. Ingenting är normalt. Normalt är jobb, hem, kompisar, ledig på söndagar. Jag har ingenting. Hur kan du vara en människa normal när du har ingenting? Människor är födda att leva, att jobba, äta, bo, gifta sig och skaffa familj. Jag är född och jag lever, men jag lever utan det alla andra har. Därför jag vill inget nu. Förut hade jag drömmar, men nu vill jag ingenting. Jag blir inte glad nu. Glad gick nu. Jag är inte glad i livet. Jag behöver mycket, men har ingenting.”

Stockholms Stadsmission är en frivilligaktör som ingår i ett samverkansnätverk i Stockholms län om barn som försvinner. Som ett resultat av samverkan har Stockholms Stadsmission initierat projekt BABA som möter ensamkommande ungdomar som lever i en mycket utsatt situation, ofta utan möjlighet till stöd och insatser från samhället efter beslut om avslag på asyl-

ansökan. Tillsammans med ungdomarna dokumenterar BABA's medarbetare ungdomarnas berättelser. De berättar om den långa resan, livet i Sverige och livet efter ett avslag, om hopp och förtvivlan. Berättelserna har varit viktiga i arbetet med att förstå behoven i asyl- och återvändande-processen ur barnens egna perspektiv. Citaten i detta förord kommer från BABA's deltagare.

Många beskriver att de får en chock när beslut om avslag kommer eller att deras ålder skrivs upp och de från en dag till en annan plötsligt anses vuxna. Även de barn som befinner sig i asyl-processen är oroliga över vad som kan hända om de får avslag på sin asylansökan. De upplever att de inte har någon att vända sig till trots att de har ett nätverk med god man, socialsekreterare, skola och boendepersonal.

”Jag ringde till mina föräldrar och berättade att jag var lyckligast i hela världen som har hamnat i Sverige. Jag fick en chock när jag fick besked från Migrationsverket att jag inte får stanna här. Jag har överklagat två gånger men det gick inte. Nu har jag avvikit från boendet. De tre senaste månaderna har jag

sovit på gatan och några landsmän har hjälpt mig med mat. Jag har en känsla som att hela världen har rasat på mitt huvud. Jag vill inte åka tillbaka. Jag vill inte åka till landet där jag inte har någon identitet. Jag vill inte åka till talibaner som dödar mina landsmän.”

Ungdomarna berättar att asylprocessen har varit långdragen och svår att förstå. De berättar om förvirringen som uppstår när personer runt omkring påstås veta vad som är bäst att säga till Migrationsverkets handläggare för att få stanna i Sverige.

”Nu är problemet att Migrationsverket inte har hela min historia och att det nu är svårt att berätta den sanna historien då Migrationsverket inte tror att jag talar sanning. När jag var på väg till Sverige så träffade jag folk som varit i Sverige tidigare, de gav mig råd att jag skulle säga vissa saker för att få stanna. Det var första gången och jag visste ingenting om Migrationsverket... Jag visste inte varför jag skulle berätta. Jag var rädd.”

Under den långa väntan på besked har ungdomarna hunnit bygga upp en vardag i Sverige. De frågar ofta varför de tilläts bo här så länge om tanken var att de skulle ryckas upp och utvisas från Sverige.

”Jag tänker på framtiden, att jag måste leva, men jag vet inte hur, de bara säger nej, nej, nej. Migrationsverket måste säga direkt när man kom till Sverige. Varför nu efter två år?”

1/2

Idag är mer än hälften av alla världens flyktingar under 18 år.

25 %

25% av den totala populationen av migranter i världen består av barn

90 000

Närmare 90000 av alla asylsökande som kom till EU under 2015 var ensamkommande barn.

35 000

35000 av dessa sökte asyl i Sverige.

37 %

37% av de nyanlända som kom till Grekland under 2016 var barn.

91 %

91% av alla barn som kom till Italien som flyktingar sedan januari 2016 var ensamkommande. Andelen barn under 12 år blir allt högre inom grupper som migrerar till EU.

1/4

En fjärdedel av alla asylsökande inom EU är idag barn.

Definition

I enlighet med regeringsuppdraget används följande begreppsdefinition:

Ett ensamkommande barn är ett barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skild från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare. Definitionen omfattar såväl asylsökande som icke-asylsökande barn. Begreppet ensamkommande barn som försvinner syftar på samtliga ensamkommande barn som avviker, oavsett bakomliggande orsak. Det kan röra sig om barn som av egen vilja håller sig undan kontakt med svenska myndigheter eller barn som förs bort mot sin vilja.

Inledning

Regeringen gav i januari 2016 länsstyrelserna i uppdrag att under en period av två år

- 1) genomföra en nationell kartläggning av ensamkommande barn som försvinner,
- 2) analysera och föreslå åtgärder för att förebygga försvinnanden, samt
- 3) sprida resultat och metoder¹.

Arbetet med regeringsuppdraget har under 2016 resulterat i att en nationell kartläggning, *På flykt och försvunnen – en nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker*, tagits fram. Även ett metodstöd har arbetats fram och kommer spridas till samtliga län som stöd i det fortsatta samverkansarbetet på lokal och regional nivå under 2017².

I den del av regeringsuppdraget som avser att analysera och föreslå åtgärder tillsattes en nationell åtgärdsgrupp hösten 2016 med representanter från Barnombudsmannen, länsstyrelserna, Migrationsverket, Polismyndigheten, Sveriges Kommuner och Landsting, Skolverket, Socialstyrelsen och Statens Institutionsstyrelse. Aktörerna har gemensamt arbetat fram de åtgärdsförslag som redovisas i föreliggande dokument.

¹ Regeringsbeslut II:4, 2016-01-28, S2016/00634/FST.

² Se webbplatsen för vidare information: www.lansstyrelsen.se/Stockholm/barnsomsforvinner

Generellt om barn på flykt

- Idag är mer än hälften av alla världens flyktingar under 18 år. 25 procent av den totala populationen av migranter i världen består av barn³.
- En fjärdedel av alla asylsökande inom EU är idag barn.⁴
- 37 procent av de asylsökande som kom till Grekland under 2016 var barn⁵.
- 91 procent av alla barn som kom till Italien som flyktingar sedan januari 2016 var ensamkommande. Andelen barn under 12 år blir allt högre inom grupper som migrerar till EU⁶.
- Närmare 90 000 av alla asylsökande som kom till EU under 2015 var ensamkommande barn. 35 000 av dessa sökte asyl i Sverige.

³ UNICEF, The Guardian 2016, se <https://www.theguardian.com/global-development/2016/sep/07/nearly-half-of-all-refugees-are-children-unicef-report-migrants-united-nations>

⁴ European Commission, Protecting child refugees and migrants, Factsheet, november 2016.

⁵ <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83>

⁶ <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=105>

Fakta om ensamkommande barn som försvinner

Enligt Europols uppskattningar hade det år 2015 försvunnit minst 10 000 ensamkommande barn i Europa⁷. På grund av utmaningar i att samla data och icke enhetlig datainsamling om ensamkommande barn som försvinner, finns det idag inga tillförlitliga siffror som ger en exakt bild av hur många barn som försvinner. Bristen på statistik omöjliggör en objektiv uppskattning av problemets omfattning både på nationell och på internationell nivå. Nedan redogörs för den statistik och fakta som finns tillgänglig idag.

Enligt kartläggningen *På flykt och försvunnen* har 1 829 barn registrerats som avvika under perioden 2013 till och med maj 2016 i Migrationsverkets statistik. Det finns rapporter om att barn som lämnar skyddssystemen riskerar att utsättas för prostitution och människohandel.⁸

Från ett antal övriga EU-länder har följande siffror rapporterats:

- I Slovenien försvinner uppskattningsvis 80 procent av alla barn som bor på asylboenden⁹.
- I Italien rapporteras 6 503 ensamkommande barn ha försvunnit de första 10 månaderna under 2016¹⁰. Oxfam rapporterade i september 2016 att 28 ensamkommande barn försvinner varje dag i Italien¹¹.
- I Tyskland rapporterades i augusti 2016 att 8 991 asylsökande ensamkommande barn hade försvunnit. I denna siffra ingick 867 ensamkommande barn under 13 år¹².

7 <http://www.theguardian.com/world/2016/jan/30/fears-for-missing-child-refugees> (The Guardian, Jan.2016)

8 Länsstyrelsernas kartläggning På flykt och försvunnen - en nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker, november 2016

9 FRA Thematic focus: Children, februari 2016

10 Rapporto Mensile minori stranieri non accompagnati in Italia, publicerad 31 oktober 2016, The Italian Ministry of Labour and Welfare

11 http://www.repubblica.it/solidarieta/immigrazione/2016/09/08/news/la_denuncia_di_oxfam_raddoppiati_gli_arrivi_dei_migranti_bambini_senza_genitori_-147378198/

12 Neue Osnabrücker Zeitung, 28 augusti 2016

Barnens utsatthet

FN:s barnrättskommitté har i sin senaste granskning från 2015 kritiserat Sverige för att många ensamkommande barn försvinner och specifikt pekat på bristande åtgärder när ett försvinnande konstaterats. Kommittén noterar med oro att ensamkommande barn löper särskild risk att utsättas för sexuellt utnyttjande och/eller sexuella övergrepp. Barnrättskommittén rekommenderar att Sverige utreder samtliga fall av försvinnanden och vidtar alla nödvändiga åtgärder för att öka skyddet av dessa barn.

Under 2016 har Migrationsverket identifierat 338 misstänkta offer för människohandel, främst gällande sexuellt utnyttjande, men också tvångsarbete och tiggeri. Av dessa var 92 minderåriga. Det är en ökning med 39 procent jämfört med 2015 års siffror när det gäller misstänkt människohandel med barn¹³.

Enligt en kartläggning av Länsstyrelsen i Stockholms län från december 2015¹⁴ utgjorde ensamkommande barn 64 procent av totalt 210 identifierade fall av misstänkt människohandel med barn.

Riskerna för sexuellt utnyttjande, människohandel, psykisk och fysisk ohälsa är stora för de barn som försvinner. Ensamkommande barn har ofta varit i kontakt med människosmugglare innan de kommer till Sverige och därmed haft kontakt med kriminella miljöer som utgör en riskfaktor. Antaganden om att försvinnanden sker frivilligt samt fördröjningar i uppföljningen av försvinnanden kan få förödande konsekvenser.

¹³ Enligt Migrationsverkets centrala samordnare mot människohandel.

¹⁴ Länsstyrelsen Stockholm, Människohandel med barn – nationell kartläggning 2012-2015 (Rapport 2015:30).

**ÅTGÄRDSFÖRSLAG
TILL REGERINGEN**

ÅTGÄRDSFÖRSLAG TILL REGERINGEN

Metod och tillvägagångssätt

Den nationella åtgärdsgruppen har genom ett tiotal hel- och halvdagsmöten arbetat fram åtgärdsförslagen som redovisas i detta avsnitt.

I utarbetandet av åtgärdsförslagen har den nationella kartläggningen *På flykt och försvunnen* varit central. Förutom kartläggningen har även dokument och arbetsmaterial från de pågående regionala samverkansnätverken i Skåne och Stockholms län inkluderats i arbetet.

Barnombudsmannen har också ett pågående regeringsuppdrag som syftar till att öka kunskapen om varför ensamkommande barn och unga försvinner, genom att lyssna på de barn som har kommit tillbaka efter att ha avvikit. Uppdraget ska redovisas i december 2017 och det är därefter viktigt att ta tillvara resultaten och barnens egna röster i det fortsatta arbetet med de föreslagna åtgärderna.

Under 2016 har länsstyrelsernas uppdraget uppmärksamrats på EU-nivå. Bland annat har Europakommissionen, Europaparlamentet samt organisationen Missing Children Europe vid olika tillfällen bjudit in representanter från Sverige för att presen-

tera arbetet med regeringsuppdraget. Som ett resultat av detta samarbete har de dokument, riktlinjer och rekommendationer som redovisas i rutan till höger inkluderats i arbetet med åtgärdsförslagen. Tillsammans med de nationella åtgärdsförslagen bör dessa rekommendationer och riktlinjer beaktas i regeringens fortsatta arbete. Regeringen bör även verka för att flera medlemsländer i EU följer Sveriges ledande roll i arbetet med barn som försvinner.

I arbetet med att ta fram de nationella åtgärdsförslagen har följande teman identifierats. Under respektive tema beskrivs problembilden följt av förslag på förändringar till regeringen.

Tema 1: Statistik och rapportering

Tema 2: Samverkan och samordning

Tema 3: Lagstiftning och handläggningstider

Tema 4: Gode män och överförmyndare

Tema 5: Psykisk ohälsa och psykosociala problem

- *10 principles for integrated child protection systems. Outcomes from the 9th European Forum on the rights of the child.* European Commission, 2015¹⁵
- Rekommendationer från konferensen *“Lost in migration”* som anordnades som en del i Maltas ordförandeskap för EU:s ministerråd. Januari 2017¹⁶
- *Missing Children in the European Union. Mapping, data collection and statistics.* European Commission – Directorate-General for Justice, 2013¹⁷
- *Identification, Reception & Protection of Unaccompanied Children.* CONNECT Project Report, 2014¹⁸
- SUMMIT REPORT. *Best practices and key challenges on interagency cooperation to safeguard unaccompanied children from going missing,* 2016¹⁹
- *The Stockholm Conclusions – Promoting Good Practices in Protecting Migrant and Asylum Seeking Children.* 2016²⁰

15 http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/rights_child/10_principles_for_integrated_child_protection_systems.pdf

16 <http://lostinmigration.eu/Recommendations>

17 http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/missing_children_study_2013_en.pdf

18 http://www.connectproject.eu/PDF/CONNECT-Project_Report.pdf

19 http://missingchildreurope.eu/Portals/0/Docs/report_SUMMIT%20-%20Safeguarding%20Unaccompanied%20Migrant%20Minors_1mrt.pdf

20 <http://www.cei.int/sites/default/files/file/Stockholm%20Conclusions%2014th%20December%202016.pdf>

Tema 1: Statistik och rapportering

PROBLEMBESKRIVNING:

- Sammanställd och enhetlig statistik om ensamkommande barn som försvinner saknas; exempelvis är statistiken om barn som försvinner *under asylprocessen* bristfällig och uppgifter om barn som försvinner *utanför asylprocessen* är närmast obefintlig. Dessutom saknar asylsökande ensamkommande barn svenskt personnummer och går därmed inte att följa i befintliga register.
- Konsekvensen blir att enskilda aktörer vid behov saknar komplett information om den enskilda individen vid ett försvinnande.
- Möjligheten att identifiera mönster för försvinnanden blir således bristfällig, vilket försvårar utformandet av adekvata insatser (såväl förebyggande som vid ett försvinnande).
- Bristen på enhetlighet i statistikföring inom EU gör det omöjligt att jämföra och följa upp statistik mellan EU-länder.²¹

²¹ I Italien förs det statistik och analyser av data görs löpande. Se: <http://www.lavoro.gov.it/temi-e-priorita/immigrazione/focus-on/minori-stranieri/Pagine/Dati-minori-stranieri-non-accompagnati.aspx>

ÅTGÄRDSFÖRSLAG:

- ▶ **Uppdra till lämplig myndighet (förslagsvis Polismyndigheten) att föra nationell statistik på antal ensamkommande barn som anmäls försvunna.** Statistiken bör även följa EU-kommissionens rekommendationer²² med indikatorer om kön, födelseår, nationalitet och migrationsstatus. Av statistiken bör framgå vem som anmäler barnet som försvunnen, vistelsekommun och boendeform vid försvinnandet (exempelvis HVB-hem, familjehem, nätverkshem eller SiS-placering) samt ansvarig socialnämnd.
- ▶ **Utvidga uppdraget till SOS Alarm som driver journalnumret 116 000 (för anmälningar om försvunna barn) att även innefattar ensamkommande barn som försvinner.** I uppdraget bör även ingå att ta fram rutiner för anmälan, sprida information om vem numret är till för samt vilket stöd som kan ges till anmälaren. Uppdraget kan med fördel kopplas till ovan nämnda uppdrag om statistikföring.
- ▶ **Tillsätt oberoende nationell rapportör med rättighetsperspektiv att årligen analysera statistik och överlämna en lägesrapport till regeringen om barn som försvinner.** Uppdraget bör utformas likt Polismyndighetens regeringsuppdrag att vara nationell rapportör i frågor som rör människohandel (prop. 2010/11:77).
- ▶ **Inför samordningsnummer för asylsökande i enlighet med Skatteverkets förslag²³.**

²² http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/missing_children_study_2013_en.pdf

²³ Skatteverkets Promemoria med dnr 1 31 176575-16/113

Tema 2: Samverkan och samordning

PROBLEMBESKRIVNING

- Ensamkommande barns försvinnanden tas inte alltid på allvar.
- Aktörerna runt de ensamkommande barnen har olika roller och agerar på olika nivåer (lokal, regional och nationell). Det egna uppdragets avgränsning blir ofta utgångspunkten och barnets bästa kommer i andra hand. Samordning saknas även mellan olika departement inom regeringskansliet för frågor som rör nyanlända barn.
- Ansvarsområden mellan organisationer är otydliga vilket leder till att barnen blir särskilt utsatta och riskerar att falla mellan stolarna, exempelvis i ankomstskedet.
- Enhetliga riktlinjer och tydlig ansvarsfördelning mellan aktörer saknas i både det förebyggande arbetet och när ett barn konstateras försvunnet.
- Avsaknad av samordning resulterar i att barnet möter många aktörer och tvingas upprepa sin historia flera gånger under asylprocessen.
- Det är svårt för barnet att förstå systemet och vem som ansvarar för vad, vilket riskerar att informationen blir bristfällig och tilliten till ansvariga myndigheter urholkas.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

- ▶ **Inrätta en barnrättsfunktion inom regeringskansliet med ansvar för samordning av de olika departementens arbete med frågor som rör nyanlända barn.** Funktionen bör utformas i likhet med det samordningsuppdrag som nuvarande arbetsmarknads- och etableringsministern har för att inrikta och skapa en helhetsbild när det gäller mottagande och etablering av nyanlända.
- ▶ **Uppdra lämplig myndighet att utreda om Sverige kan införa verksamhet liknande Barnahus, för ensamkommande barn i asylprocessen (eller jämförbar modell)²⁴, samt testa modellen.** Barnahusmodellen ger möjlighet till snabb och samordnad risk- och skyddsbedömning. Information samt kompetens koordineras och barnet behöver inte upprepa sin historia.
- ▶ **Uppdra åt länsstyrelserna samt andra relevanta myndigheter att följa upp och utveckla regeringsuppdraget om ensamkommande barn som försvinner även efter 2017.** Uppdragen ska resultera i att lokala och regionala rutiner och arbetssätt tas fram och följs upp i respektive län (enhetliga rutiner behövs både i det förebyggande arbetet samt när ett barn konstateras försvunnet). Berörda departement bör koordinera fortsatta uppdrag till relevanta myndigheter och säkerställa att tillräckliga resurser medföljer. Uppdragen bör inkludera samverkan med civilsamhällets organisationer samt kommuner och landsting. De material som tagits fram, till exempel metodstödet för regional samverkan, bör ligga till grund för det fortsatta arbetet regionalt och lokalt.
- ▶ **Ge uppdrag till relevanta myndigheter som kommer i kontakt med ensamkommande barn i ankomstskeppet att gemensamt ta fram rutiner för identifiering av barn som riskerar att försvinna.** Till riskbedömningar måste tydliga insatser vara kopplade, såsom exempelvis skyddade boendeformer. Människohandel och exploatering för sexuella och andra ändamål, barnäktenskap samt hedersvåld är exempel på områden där riskbedömningar samt koordinering av insatser behöver förbättras.

²⁴ <http://www.cei.int/sites/default/files/file/Stockholm%20Conclusions%2014th%20December%202016.pdf>
Samt Kohli 2007, Eide 2012, Kjølseth Bræin & Johnsen Christie 2012 och Socialstyrelsen 2013

Tema 3: Lagstiftning och handläggningstider

PROBLEMBESKRIVNING

- En grundlig barnkonsekvensanalys uteblev vid det skyndsamma införandet av lag om tillfälliga begränsningar i möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (2016:752) samt ändringar i lag om mottagande av asylsökande m.fl. (1994:137). Den tillfälliga lagen inbegriper få möjligheter till familjeåterförening.
- Rättspraxis (SR 26/2016) har bidragit till att det idag finns ett stort antal olika typer av tillfälliga tillstånd som är svåra att överblicka och i sin utformning saknar ett barnperspektiv.
- Resultatet av ändringarna blev bristande och felaktig information och otydlighet för den enskilde individen och svårigheter för aktörer som möter barnen att förklara asylprocessen. Konsekvensen blir att ett ökat antal barn och unga lämnar befintliga skyddssystem.
- Handläggningstiderna för ensamkommande barn hos Migrationsverket och migrationsdomstolarna är mycket långa vilket innebär påfrestningar och psykiskt lidande för barnen. Långa handläggningstider medför även påfrestningar på asylsystemet som helhet.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

- ▶ **Följ upp och gör en barnkonsekvensanalys av lagändringarna i lag om tillfälliga begränsningar i möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (2016:752) samt lag om mottagande av asylsökande m.fl. (1994:137).** Barnkonsekvensanalysen bör vara vägledande i hur lagstiftningen utformas framöver och vad som händer med den tillfälliga lagstiftningen efter att tre år har löpt ut.
- ▶ **Inför tidsfrister för handläggningsprocesser inom Migrationsverket och migrationsdomstolarna motsvarande de tidsfrister som finns i Socialtjänstlagen avseende utredningar till skydd och stöd för barn.** Utredningstiderna för ensamkommande barn och unga ska inte överstiga fyra månader.

- ▶ **Uppdra lämplig myndighet att titta på konsekvenserna av hur tillfälliga uppehållstillstånd har påverkat barns och ungas utveckling i EU-länder som har haft detta system under en längre period. I uppdraget bör ingå att identifiera och sammanställa goda exempel på "durable solutions" (arbetet med att hitta varaktiga lösningar tillsammans med barnet) i andra länder.**

Tema 4: Gode män och överförmyndare

PROBLEMBESKRIVNING

- Asylprocessen tar idag mycket lång tid, vilket medför att uppdraget som god man blir utdraget och komplicerat.
- Innan kommunanvisning har ingen god man förordnats för det ensamkommande barnet. Ensamkommande barn är särskilt utsatta för risker i ankomstskedet och behöver någon som bevakar deras intressen. Detta är avgörande eftersom barnet i ankomstskedet träffar Migrationsverket för ett registreringssamtal där frågor ställs som kan påverka utgången i asylutredningen. Första samtalet kan vara avgörande för att upptäcka riskfaktorer och därmed undvika försvinnanden.
- Kompetensen hos gode män varierar, vilket kan påverka barnets rätt till likvärdigt skydd och trygghet. Överförmyndaren i varje kommun är skyldig att kontrollera att gode männen har rätt kompetens för uppdraget. Det finns dock inget krav på utbildning vilket gör att det är upp till varje kommun att avgöra utbildningsbehovet.
- Kraven i lagstiftningen som ställs på överförmyndarens tillsyn av gode männen är begränsad. Det kan till exempel innebära att tillsynen blir lidande i de fall där en god man inte begär arvode.
- Godmansuppdraget är ett frivilligt uppdrag vilket exempelvis kan skapa problem för myndigheter när de försöker nå en god man (inte minst när barn påträffas av polis och/eller socialtjänst i en annan kommun än barnets "hemkommun").

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

- ▶ **Utred möjligheten att inrätta system med juridiska ställföreträdare som finns tillgängliga för ensamkommande barn dygnet runt i mötet med myndigheter.** Inget ensamkommande barn ska stå utan ställföreträdare i kontakten med myndigheter. Ett system med juridiska ställföreträdare skulle innebära att de kan träffa barnet innan och under det första registreringsamtalet hos Migrationsverket. Detta för att både förbereda barnet på det första samtalet samt oberoende bevaka barnets intressen.
- ▶ **Uppdra åt Migrationsverket att informera överförmyndaren i ankomstkommunen omedelbart när ett barn kommer i kontakt med myndigheten.** Inga hinder finns idag i lagstiftningen för att överförmyndaren utser en god man omedelbart, men insatsen kan kräva extra resurser i ankomstkommunerna.
- ▶ **Lagen om god man för ensamkommande barn bör ses över för att garantera bättre skydd för barn som riskerar att försvinna.** Överförmyndarens tillsyn över gode männen behöver stärkas och förtydligas, till exempel genom att göra det obligatoriskt för gode män att redogöra för sina insatser regelbundet. Lagstiftningen bör även ses över så att utbildningar för gode män görs obligatoriska för att uppnå en högre kunskapsnivå hos gode män.

Tema 5: Psykisk ohälsa och psykosociala problem

PROBLEMBESKRIVNING

- Enligt Sveriges ledande barnläkare har den nya restriktiva asylstiftningen (som implementerats det senaste året), resulterat i att barn och unga mår allt sämre och lider av ångest, depression, suicidtankar, psykosomatiska symptom och uppgivenhetssyndrom²⁵. Den psykiska ohälsan tar sig även uttryck i en ökad användning av narkotika bland målgruppen.
- Kunskapen är bristfällig och enhetlig statistik saknas när det gäller psykisk ohälsa, suicidförsök och suicid bland ensamkommande barn.
- Införda lagändringar samt barnens mående har ökat behovet av kompetenshöjande insatser för alla vuxna runt barnen. Det pågår många goda initiativ för att minska ohälsan, men en nationell struktur för samordning och förvaltning av arbetssätt och metoder saknas.
- Barnen upplever i ökad grad att framtidsutsikterna kringskurits och är därför svåra att motivera och hålla kvar inom befintliga skyddssystem. Motivationsarbetet med att hitta varaktiga och hållbara lösningar för det enskilda barnet blir särskilt utmanande.

²⁵ Se brevet från Sveriges ledande barnläkare här: <http://www.larshgustafsson.se/wp-content/uploads/2016/12/Till-Sveriges-regering-14-december-2016.pdf>

- Det saknas en fungerande vårdkedja för asylsökande och nyanlända barn och unga med psykisk ohälsa. Ansvarsfördelningen och samverkan mellan socialtjänst, elevhälsa och vården är bristfällig. Ensamkommande barn behöver dessutom stöd i kontakten med vården då föräldrar eller vårdnadshavare saknas.
- Enligt den nationella kartläggningen *På flykt och försvunnen* saknas det tydlig, lättillgänglig och barnanpassad information specifikt gällande avslag och återvändandeprocessen.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

- ▶ **Tydliggör och stärk Folkhälsomyndighetens roll, i linje med förslag i SOU 2017:4, i arbetet för en god och jämlik hälsa, och påskynda samt prioritera insatser för målgruppen ensamkommande barn.** Det behövs en infrastruktur för samordning och val av åtgärder, förvaltning, kvalitetssäkring och implementeringsstöd.
- ▶ **Uppdra relevanta myndigheter (exempelvis Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen, Migrationsverket och länsstyrelserna) att i samverkan med SKL genomföra en nationell kompetenshöjande satsning för personal och frivilliga som möter de ensamkommande barnen.** Insatserna bör riktas mot exempelvis personal inom socialtjänst, skola, boenden samt för anställda inom vården. Kvalitetssäkrad kompetens behövs bland annat inom bemötande- och värderingsfrågor, identifiering av riskfaktorer, barnets rättigheter och behov, traumamedveten omsorg, migrationshälsa, asylprocessen och hbtq-certifiering.

- ▶ **Uppdra Migrationsverket att skyndsamt kartlägga förekomsten av psykisk ohälsa, suicidförsök och suicid bland ensamkommande barn i asylprocessen.** Kartlägg hur dessa ärenden hanterats och vad som eventuellt kan utläsas från befintlig statistik, så som kön, nationalitet och ålder. Efter en initial kartläggning bör lämplig myndighet, till exempel Migrationsverket eller Socialstyrelsen, få i uppdrag att regelbundet överlämna lägesrapporter till regeringen.
 - ▶ **Uppdra lämplig aktör att bedriva en nationell stödtelefon för ensamkommande barn och ungdomar.** Det finns idag en stödtelefon som Rädda Barnen driver i projektform. Det behövs en stödtelefon som permanentas, bemannas och har öppet dygnet runt. I uppdraget bör ingå att lämna regelbundna lägesrapporter om samtal som inkommer till stödtelefonen.
 - ▶ **Uppdra länsstyrelserna att utveckla information om bland annat avslag och återvändande på webbplats Informationsverige.se.** Syftet med uppdraget är att sprida kunskap direkt till barnen samt sprida goda exempel på metoder och arbetssätt till yrkesverksamma runt barnen.
 - ▶ **Säkerställ att de stimulansmedel som finns inom ramen för den nationella överenskommelsen kring psykisk hälsa (www.uppdragpsykiskhalsa.se) prioriterar insatser och samordning för målgruppen ensamkommande barn och unga.**
- För ytterligare förslag om temat psykisk ohälsa se även Barnombudsmannens förslag till förändringar i rapporten *Nyanlända barns hälsa*²⁶.

26 <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/rapport-nyanlanda-barns-halsa.pdf>

Länstyrelserna

www.lansstyrelsen.se